

Sémi összehasonlító nyelvészet

BMA-HEBD-303

Biró Tamás

2014. november 12.

Házi feladat jövő szerdára

Következő órára: olvasandó + házi feladat

1. Olvasandó: Beyond Babel pp. 109–137 (egyiptomi).

Készítsen listát az elírásokról, nyomdahibákról.

2. Szemantikai mezők a nyelvtörténet során:

- Bennett, pp. 42–45, exercises 7, 9 és 10 (de 8 nem).
- A 43-44. oldalon található 10+10+15 szóhármasság közös őséiben milyen hang állhatott a vastagon szedett hang helyén? A 45. oldal adatai alátámasztják ezt?
- Ld. p. 42, legalsó bekezdés. Használható „Paradigms A” (pp. 68–73), valamint összehasonlító hangtani táblázatok, pl. *Beyond Babel*, p. 12.
- Emailben: biro.tamas@btk.elte.hu. Határidő: kedd déli (12:00).

Összehasonlító rekonstrukció: alapok és szemantika

A történeti rekonstrukció klasszikus módszere

- Vegyünk rokon szavak egy listáját
- (Mi van a nyelv többi szintjével?)
- Rokon szavak:
 - Azonos / hasonló hangalak – ld. következő órán
 - Azonos / hasonló jelentés
- Kizárjuk a későbbi kölcsönzéseket (és a „*skewed*” alakokat)
- Mi lehet az a *proto-szó, amelyből levezethető
 - Az egyes nyelvekben megfigyelhető hangalakok
 - Az egyes nyelvekben megfigyelhető jelentések

A történeti rekonstrukció klasszikus módszere

- Mi lehet az a *proto-szó, amelyből levezethető
 - Az egyes nyelvekben megfigyelhető hangalakok
 - Az egyes nyelvekben megfigyelhető jelentések
- Plauzibilis hangváltozások
- Plauzibilis jelentésváltozások
- Minél kevesebb változást posztuláljunk:
 - Gyakran a leánynyelvek többségében megfigyelhetőt érdemes feltételezni
 - Korábbi nyelvek
 - Archaikusabb nyelvek:
Vajon mindenhol / a nyelv minden szintjén hasonló a változás sebessége?

Szemantikai mezők változása

- A szemantika kevésbé stabil, mint a hangalak
 - Jelentésbővülés
 - Jelentésszűkülés
 - A szemantikai mező felosztása két szó között
 - A szemantikai mező eltolódása
 - Grammatikalizáció: content word → function word → kötött morféma
- Nehezen megfogalmazható, de "érezzük": mely jelentésmódosulások plauzibilisek?
- Kölcsönszavak hatása a *nyelvi rendszerre*
- A reáliák, a környezet, a társadalmi viszonyok megváltozása → a kifejezendő jelentések (és azok gyakorisági arányának) változása.

Összehasonlító rekonstrukció:
fonológia

Fonológiai rekonstrukció axiómái

- Ellenőrizzük az adataink megbízhatóságát.
Ugariti hangértékek feltételezett értékek, épp sémi összehasonlító alapokon.
Tiberiási héber fonémák pontos értéke? (Blau: tib. maszóra nem jelez mgh-hosszúságot)
- Ellenőrizzük a vizsgált nyelvek korát.
- Újgrammatikus iskola:
 - hangváltozások szabályosak (de: *skewing*)
 - nincs kondicionálatlan kettéválás
- Lehetséges:
 - kondicionált kettéválás, pl. csak hangsúlyos szótagban, vagy adott hang előtt
 - fonémák egybeolvadása: $A > C$ és $B > C$.

Fonológiai rekonstrukció módszere

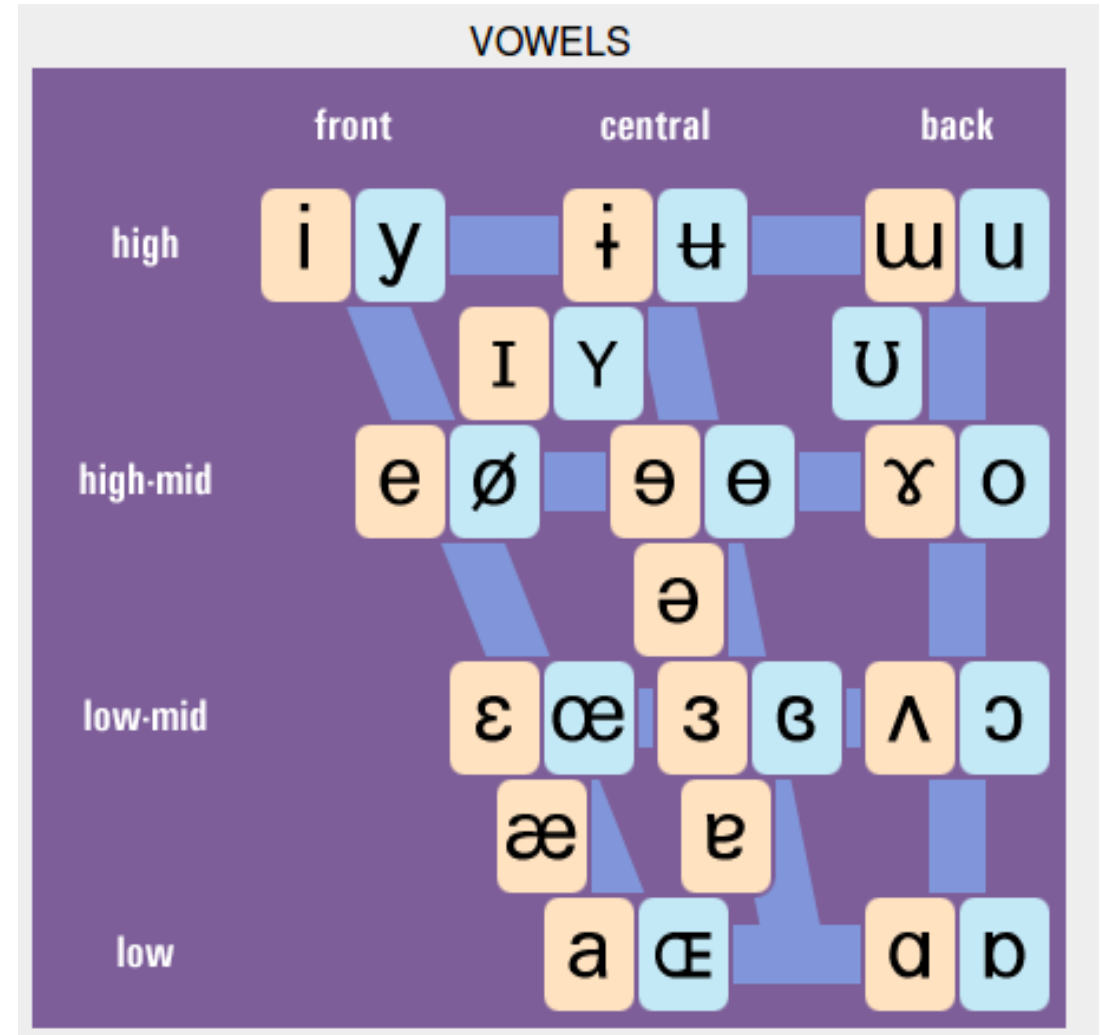
(V.ö. Bennett, p. 42, Table 17, ill. 18.)

- Egymás mellé a rokon szavakban egymásnak megfelelő hangokat.
- Keressünk mintázatokat az adatokban. *[Bennett (1-4)]*
- Ha mindenhol ugyanaz → proto-nyelvben is ugyanaz *[Bennett (1)]*
- „Többségi elv” (hacsak más érv nem írja ezt felül) *[Bennett (2)]*
- Ne legyen kondicionálatlan kettéválás *[Bennett (3), v.ö. (1)]*
- Melyik irányú változás plauzibilisebb hangtanilag? *[Bennett (3)]*
- Valljuk be bártran, ha nem tudjuk eldönteni a rendelkezésre álló adatok alapján. Ha lehet keressünk további adatokat. *[Bennett (4)]*

Feltételezett proto-sémi
fonémarendszer

Magánhangzók rendszere

- Nyelvállás
 - Felső – középső – alsó
 - Elülső – hátsó
- Ajakkerekítettség
 - Kerekítetlen – kerekített
- Hosszúság
- Stb. (feszesség / ATR)

Proto-Semitic to Tiberian Hebrew

- Proto-Semitic:

<i>i</i>	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>ī</i>	<i>ā</i>	<i>ū</i>	<i>aw</i>	<i>ay</i>
----------	----------	----------	----------	----------	----------	-----------	-----------

- Tiberian Hebrew:

<i>i/ī</i>		<i>u/ū</i>
<i>ē</i>		<i>ō</i>
	<i>a/ā</i>	

<i>i/ē</i>	<i>a, ā, e</i>	<i>u, ō, o</i>	<i>ī</i>	<i>ā/ō</i>	<i>ū</i>	<i>ayi, ē</i>	<i>awe, ō</i>
------------	----------------	----------------	----------	------------	----------	---------------	---------------

- Canaanite sound shift: [a:] > [o:]
- Monophthongization: [aw] > [o:], [ay] > [e:]

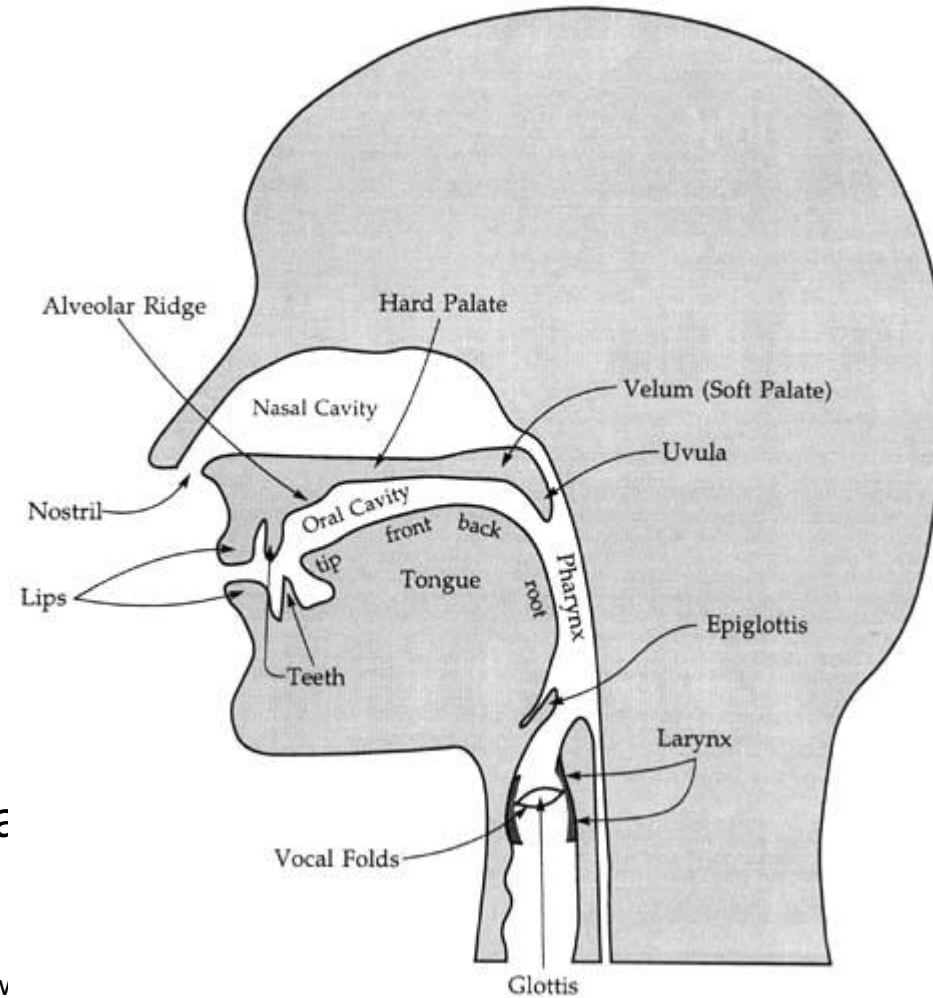
Unless epenthesis: **bayt* > *bayit* / *bēt*, **mawt* > *mawet*, *mot*

Consonants: distinctive features

- Place of articulation:
 - Labial, dental, alveolar, velar, uvular, pharyngeal, glottal.
- Manner of articulation:
 - Stop/Plosive vs. Fricative vs. Affricate
 - Nasal (and many more manners of articulation)
- Laryngeal features:
 - Voiced [b, d, g, m, l...] vs. Unvoiced [p, t, k...]
- Much more complicated, if we include all the many hundreds of consonants observed in the languages of the world...
- **Glide**: semi-vowels, behaving as consonants: [y] and [w]
- Affricate: stop+fricative combination, e.g. [tʃ], [ts], [pf]
- Geminate: “double”/long consonants (cf. dagesh forte)

Place of articulation

1. Bilabial: by two lips
2. Labiodental: by lip + teeth
3. Dental: between teeth
4. Alveolar: by ridge
5. Postalveolar
6. Palatal: by hard palate
7. Velar: by soft palate (velum)
8. Uvular: by uvula
9. Pharyngeal: by pharynx (slokdə)
10. Glottal: by larynx/glottis

Sources: http://emedia.leeward.hawaii.edu/hurley/Ling102w_d3docs/3_images/midsagittal_bw.jpg

Clickable IPA chart: <http://jbdowse.com/ipa>

PULMONIC CONSONANTS																						
	bilabial	labiodental	dental	alveolar	postalv.	retroflex	palatal	velar	uvular	pharyngeal	glottal											
plosive	p	b		t	d		ʈ	ɖ	c	ɟ	k	g	q	ɢ		ʔ						
nasal		m	ɱ		n			ɳ	ɲ		ŋ		ɴ									
trill		ʙ			r								ʀ									
tap/flap					ɾ																	
fricative	ɸ	β	f	v	θ	ð	s	z	ʃ	ʒ	ʂ	ʐ	ç	ʝ	x	ɣ	χ	ħ	ʕ	h	ɦ	
lateral fricative							ɬ	ɮ														
approximant			ʋ				ɹ			ɻ		j		ɰ								
lateral approximant							l			ɭ		ʎ		ʟ								

Within a column, consonants on the left are voiceless and consonants on the right are voiced.

Characteristics of Semitic languages

1. Many gutturals:
velars, pharyngals and laryngals (glottals)
2. Parallel to the voiced and unvoiced series, there is also an emphatic series: pharyngalized or glottalized

Proto-Semitic to Tiberian H

- Proto-Semitic:

<i>p</i>	<i>θ</i>	<i>t</i>	<i>s</i>	<i>ś</i>	<i>š</i>	<i>k</i>	<i>x</i>	<i>ḥ</i>	<i>h</i>
<i>b</i>	<i>δ</i>	<i>d</i>	<i>z</i>	<i>l</i>		<i>g</i>	<i>γ</i>	◌◌	◌◌
	<i>θ</i>	<i>t</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>		<i>q</i>			
		<i>r</i>							
<i>m</i>		<i>n</i>							
						<i>y</i>	<i>w</i>		

- Tiberian H:

<i>p/f</i>	<i>š</i>	<i>t/θ</i>	<i>s</i>	<i>ś</i>	<i>š</i>	<i>k/x</i>	<i>ḥ</i>	<i>ḥ</i>	<i>h</i>
<i>b/β</i>	<i>z</i>	<i>d/δ</i>	<i>z</i>	<i>l</i>		<i>g/γ</i>	◌◌	◌◌	◌◌
	<i>š</i>	<i>t</i>	<i>š</i>	<i>š</i>		<i>q</i>			
		<i>r</i>							
<i>m</i>		<i>n</i>							
						<i>y</i>	<i>w</i>		

Tiberian Hebrew to Israeli H

- Tiberian Hebrew:
 - Begad-kefat:
- Late development?
 Yemenites: 6 distinctions
 Ashkenazi: 4 distinctions
 Israeli H: 3 distinctions

<i>p/f</i>	<i>t/θ</i>	<i>s</i>	<i>š</i>	<i>k/x</i>	<i>ḥ</i>	<i>h</i>
<i>b/β</i>	<i>d/δ</i>	<i>z</i>		<i>g/γ</i>	<i>ʿ</i>	<i>ʾ</i>
	<i>ṭ</i>	<i>ṣ</i>		<i>q</i>		
	<i>l</i>					
	<i>r</i>					
<i>m</i>	<i>n</i>					
			<i>y</i>	<i>w</i>		

- Tsadi: originally an emphatic [s̥], turned into affricate [ts] in European pronunciation.
- “Original Šin”: lateralized? Cf. *Chaldean* כַּשְׁדִּים, *balsam* בּוֹשֵׁם.
- Various gutturals maintained only by Arabic-speaking populations.
- [h] deleted, but new phonemes in Israeli Hebrew: [tʃ] צ', [ʒ] ז', [dʒ] ג'.

Fonológiai folyamatok

- Begad-kefat spirantizáció
- Gutturálisok befolyása
- Metatézis
- Asszimiláció
- Disszimiláció

Viszlát jövő szerdán!